

Liite 1 Sanasto

Tämä sanasto on laadittu Omavalvontasuunnitelman mallipohjan lukemisen ja ymmärtämisen tueksi. Se ei sisällä kaikkea olennaista asiakas- ja potilasturvallisuuden tai omavalvonnan ja valvonnan sanastoa.

Ammattimainen käyttäjä

Ammattimaisia käyttäjiä ovat muun muassa sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköt, joiden toiminnassa käytetään lääkinällisiä laitteita tai luovutetaan niitä potilaille tai asiakkaille. Niitä ovat myös terveydenhuollon tai sosiaalihuollon ammattihenkilöt, jotka ammattia harjoittaessaan käyttävät lääkinällisiä laitteita tai luovuttavat niitä potilaiden tai asiakkaiden käyttöön. Ks. tarkemmin [Fimean verkkosivuilta](#).

Asiakas- ja potilasturvallisuus

Asiakas- ja potilasturvallisuus tarkoittaa niitä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöiden ja organisaatioiden periaatteita ja toimintoja, jotka varmistavat hoidon ja palvelujen turvallisuuden sekä suojaavat asiakkaita ja potilaita vahingoittumasta. (STM)

Katso lisää [sosiaali- ja terveysministeriön \(STM\) asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022–2026 \(STM:n julkaisuja 2022:2\)](#).

Asiakasturvallisuus sosiaalihuollossa tarkoittaa sitä, että palvelut järjestetään, tuotetaan ja toteutetaan siten, että asiakkaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen sekä taloudellinen turvallisuus eivät vaarannu.

Asiakastieto

Sosiaalihuollon asiakastietoja ovat kaikki sosiaalihuollossa syntyneet tai vastaanotetut henkilötiedot, jotka merkitään sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin.

Debriefing

Psyykinen jälkihoito, jossa järkyttävää tapahtumaa käsittelevä kokous pidetään 1–3 vuorokauden kuluttua tapahtumasta. Sen tarkoituksena on ehkäistä tapahtuman aiheuttamia jälkireaktioita, kuten posttraumaattisia stressireaktioita. Sen tarkoituksena on vahvistaa myös ryhmäsuhteita, normalisoida tapahtuman jälkeisiä reaktioita ja antaa mahdollisuus järjestää mielen sekasortoa.

Epäkohta

Epäkohdalla tarkoitetaan esimerkiksi asiakas- ja potilasturvallisuudessa ilmeneviä puutteita tai asiakkaan tai potilaan kaltoinkohtelua. Sillä tarkoitetaan myös toimintakulttuuriin sisältyviä asiakkaalle tai potilaalle vahingollisia toimia tai muuta lainvastaista tai epäeettistä toimintaa.

Epäkohtailmoitus, ilmoitus epäkohdasta

Tämä tarkoittaa ilmoitusta, jonka palveluntuottaja tekee palvelunjärjestäjälle ja valvontaviranomaiselle. Se koskee asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavia epäkohtia sekä sellaisia asiakas- ja potilasturvallisuutta vakavasti vaarantaneita tapahtumia, vahinkoja tai vaaratilanteita tai muita puutteita, jotka liittyvät palveluntuottajan omaan tai tämän alihankkijan toimintaan ja joita palveluntuottaja ei ole kyennyt tai ei kykene korjaamaan omavalvonnallisin toimin.

Se tarkoittaa myös ilmoitusta, jonka palvelunjärjestäjän henkilöstöön kuuluva henkilö tai vastaavassa tehtävässä toimeksiantosuhteessa tai alihankkijana toimiva henkilö tekee palveluyksikön vastuuhenkilölle tai muulle toiminnan valvonnasta vastaavalle henkilölle. Se koskee epäkohtaa tai ilmeistä epäkohdan uhkaa asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa tai muuta lainvastaisuutta.

Esteettömyys

Esteettömyys tarkoittaa sitä, että rakennettu ympäristö, tuotteet ja palvelut ovat mahdollisimman toimivia, helppokäyttöisiä ja helposti saavutettavia. Esteettömyys toteutuu, kun ympäristöstä poistetaan mahdollisimman monet liikkumisen, toimimisen, näkemisen, kuulemisen, ymmärtämisen ja kommunikaation ja asenteiden esteet.

Perinteisesti esteettömyys on liitetty rakennettuun ympäristöön, mutta viime aikoina käsite on laajentunut kattamaan myös palvelujen, viestinnän ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen esteettömyyden.

Haittatapahtuma

Vaaratapahtuma, joka aiheuttaa haittaa asiakkaalle tai potilaalle.

Ilmoitusvelvollisuus

Tällä viitataan tilanteeseen, jossa sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöllä, palveluntuottajalla tai tämän palveluksessa olevalla henkilöllä on lakisääteinen velvollisuus tai oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus viranomaisille.

Infektioidentorjuntasuunnitelma

Tartuntatautilain 17 §:n perusteella terveyden- ja sosiaalihuollon toimintayksikön on torjuttava suunnitelmallisesti hoitoon liittyviä infektioita. Lisäksi on seurattava lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien esiintymistä ja huolehdittava tartunnan torjunnasta. Em. torjuntatoimet voidaan kuvata infektioiden torjuntasuunnitelmassa.

Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus on sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa johtava periaate. Se tarkoittaa yksilön oikeutta määrätä omasta elämästään ja oikeutta päättää itseään koskevista asioista. Asiakasta ja potilasta pitää hoitaa yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Itsemääräämisoikeuden rajoittaminen

Itsemääräämisoikeuden rajoittamisella tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa tilanteita, joissa yksilön oikeutta päättää itseään koskevista asioista joudutaan tilapäisesti tai pysyvästi rajoittamaan esimerkiksi terveyteen tai turvallisuuteen liittyvistä syistä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi pakkotoimenpiteiden käyttöä, liikkumisen rajoittamista tai päätöksenteon tukemista silloin, kun henkilö ei ole itse kykenevä tekemään päätöksiä.

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen

Itsemääräämisoikeuden vahvistamisella tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa toimenpiteitä ja toimintatapoja, joilla pyritään edistämään asiakkaiden tai potilaiden kykyä ja mahdollisuuksia päättää itseään koskevista asioista. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ohjausta, tiedon antamista, päätöksenteon tukemista tai ympäristön muokkaamista sellaiseksi, että henkilö voi tehdä itsenäisiä päätöksiä mahdollisimman paljon.

Jatkuvuudenhallinta

Jatkuvuudenhallinta on organisaation prosessi, jolla tunnistetaan toiminnan uhkat ja arvioidaan niiden vaikutukset organisaatiossa ja sen toimijaverkostossa. Samalla luodaan toimintatapa häiriötilanteiden hallinnalle ja toiminnan jatkuvuudelle kaikissa olosuhteissa.

Kantelu

Kantelu on valvontaviranomaiselle tehty ilmoitus epäilyistä virheellisestä menettelystä tai laiminlyönnistä. Valvontaviranomaisiin kuuluu esimerkiksi aluehallintovirasto. Useat eri viranomaiset tutkivat kanteluja.

Laadunhallinta

Toimenpiteet, joilla pyritään määrittämään ja saavuttamaan organisaation laatutavoitteet. Laadunhallinta sisältää johtamista, suunnittelua, arviointia ja toiminnan kehittämistä.

Laiteturvallisuuksuunnitelma

Laiteturvallisuuksuunnitelman tarkoituksena on varmistaa lääkinnällisillä laitteilla annetun hoidon laatua ja turvallisuutta. Laiteturvallisuuksuunnitelma on tärkeä osa omavalvontaa.

Palvelutuotannon laiteturvallisuuden valvonta tapahtuu laiteturvallisuuksuunnitelman kautta.

Palvelunjärjestäjän laatimassa laiteturvallisuuksuunnitelmassa määritellään laiteturvallisuuteen liittyvät vastuut ja valtuudet sekä palvelutuotannon valvomisen menettelytavat. Näihin kuuluvat esimerkiksi hankittaville laitteille asetettavat vaatimukset, vaaratilanteiden ilmoittamismenettely, laiteosaamisen varmistamisen menettelyt ja laitteiden jäljitettävyyden toteuttaminen.

Katso lisää [Lääkinnällisten laitteiden turvallinen käyttö – opas laiteosaamisen varmistamiseen Sosiaali- ja terveysministeriön JULKAISUJA | 2024:3](#)

Lääkehoitosuunnitelma

Lääkehoitosuunnitelma ohjaa käytännön lääkehoidon toteuttamista. Se on toimintayksikkökohtainen, ja se tulee olla laadittuna kaikissa lääkehoitoa toteuttavissa toimintayksiköissä.

Lääkehoitosuunnitelma on osa yksikön omavalvontaa. Lääkehoitosuunnitelman avulla voidaan varmistaa lääkehoidon laatu ja turvallisuus.

Katso lisää STM:n opas [Turvallinen lääkehoito: Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen \(STM:n julkaisuja 2021:6\)](#).

Lääkinnällinen laite

Lääkinnällinen laite on hoivassa tai hoidossa käytettävä tuote, jota sen valmistaja on määritellyt käytettävän lääketieteelliseen tarkoitukseen. Esimerkkejä lääkinnällisistä laitteista ovat kehon ulkopuoliset laitteet ja apuvälineet, kerta- ja monikäyttöiset hoitotarvikkeet, kehon sisäiset istutukset, tietojärjestelmät ja ohjelmistot sekä laboratoriossa näytteiden tutkimiseen käytettävät laitteet.

In vitro -diagnostiikkaan (IVD) liittyvät laitteet ovat myös lääkinnällisiä laitteita. Niillä tarkoitetaan laitteita, joilla tehdään elimistön ulkopuolella tutkimuksia näytteistä, jotka on otettu ihmisistä. Näytteet voivat olla otettu esimerkiksi verestä, kudospainevästä tai kudoksesta.

Muistutus

Terveystieteidenhuollossa hoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluun tyytymätön voi tehdä muistutuksen terveydenhuollon toimintayksikössä terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle. Ennen muistutuksen tekemistä kannattaa yrittää selvittää asia potilasta hoitaneiden henkilöiden kanssa.

Sosiaalihuollossa kohteluunsa tyytymätön voi tehdä muistutuksen sosiaalihuollon toimintayksikön vastuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle.

Viranomaisen on vastattava muistutukseen kohtuullisessa ajassa. Muistutuksella ei haeta muutosta päätökseen. Muistutus voi kuitenkin vaikuttaa siihen, miten toimintayksikössä vastaisuudessa toimitaan ja kohdellaan asiakkaita.

Oheiskärsijä-malli

Oheiskärsijä-mallista käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa nimitystä Second Victim. Tällä viitataan toimintamalliin, jonka avulla tuetaan työntekijää, joka on ollut osallisena potilaaseen tai asiakkaaseen kohdistuneeseen vakavaan vaaratapahtumaan.

Vakavat vaaratapahtumat voivat aiheuttaa voimakkaan trauman myös työntekijälle, jonka toiminta tai toimimattomuus on ollut osa tapahtumaketjua. Oheiskärsijä-malli tarjoaa nopeasti apua ja tukea tapahtuneen ja sen herättämien tunteiden käsittelemiseen.

Työntekijästä, jota tuetaan Oheiskärsijä-mallin kautta, käytetään nimitystä vaaratapahtuman osallinen tai virheen tehnyt työntekijä.

Oikeusturvakeinot

Oikeusturvakeinoja ovat kantelu, muistutus ja valitus sekä potilasvahinkoilmoitus.

Omavalvonta

Omavalvonnalla tarkoitetaan niitä keinoja ja toimia, joilla palvelunjärjestäjä ja palveluntuottaja valvovat, seuraavat ja arvioivat toimintaansa. Omavalvonnalla varmistetaan asiakkaiden yhdenvertaisuus sekä palvelujen saatavuus, jatkuvuus, turvallisuus ja laatu.

Omavalvonta on valvonnan ensisijaisin muoto. Omavalvonnalla varmistetaan, että toimintaa toteutetaan lainmukaisesti ja sopimuksia noudattaen. Omavalvonta on ennakoivaa ja aktiivista toimintaa. Siihen kuuluu riskitilanteiden tunnistaminen ja epäkohtiin puuttuminen.

Omavalvontaohjelma

Kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunjärjestäjien sekä niiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien, jotka antavat palveluja useammassa kuin yhdessä palveluyksikössä, pitää laatia toiminnastaan omavalvontaohjelma. Ohjelmassa määritetään tavat, joilla varmistetaan, että palvelut järjestetään ja toteutetaan sopimusten ja lainsäädännön mukaisesti.

Omavalvontaohjelmaan kirjataan, miten palvelujen toteutumista, turvallisuutta ja laatua sekä yhdenvertaisuutta seurataan. Siihen kirjataan myös, miten puutteellisuudet korjataan. Omavalvontaohjelman osana ovat laissa erikseen säädetyt omavalvontasuunnitelmat ja lääkehoitosuunnitelmat.

Omavalvontasuunnitelma

Omavalvontasuunnitelma on osa omavalvontaohjelmaa, jonka laativat palvelunjärjestäjät sekä useammassa kuin yhdessä palveluyksikössä palveluja antavat palveluntuottajat. Omavalvontasuunnitelma on päivittäisen toiminnan työväline

Omavalvontasuunnitelmalla tarkoitetaan palveluyksiköittäin laadittavaa asiakirjaa, jossa palveluntuottaja kuvaa toiminnan keskeiset riskit. Siinä kuvataan myös, miten palveluntuottaja ja henkilöstö valvovat palveluyksikköön kuuluvien palvelujen laatua, asianmukaisuutta ja turvallisuutta sekä asiakas- ja potilastyöhön osallistuvan henkilöstön riittävyyttä.

Palvelujen jatkuvuus

Palvelujen jatkuvuus ymmärretään usein asiakkaan ja sote-ammattilaisen välisen hoito- tai asiakassuhteen jatkuvuutena. Lisäksi se voi tarkoittaa sujuvaa tiedonkulkua asiakkaan palveluprosessin osallistuvien eri ammattilaisten ja tietojärjestelmien välillä sekä asiakkaan palveluprosessin suunnittelun tai toteutumisen jatkuvuutta. Palvelujen jatkuvuus edellyttää myös niiden saatavuutta.

Palvelujen saatavuus

Palveluiden saatavuus on tila, jossa sosiaali- ja terveyspalveluja on riittävästi tarjolla eri väestöryhmien tarpeisiin nähden. Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhdenvertaista saatavuutta voidaan arvioida sen perusteella, mitä palveluja on olemassa, kuinka paljon niitä on ja vastaavatko ne eri väestöryhmien tarpeisiin.

Palvelunjärjestäjän omavalvonta

Omavalvonnalla tarkoitetaan niitä keinoja ja toimia, joilla palvelunjärjestäjä ja palveluntuottaja valvovat, seuraavat ja arvioivat toimintaansa. Omavalvonnalla varmistetaan asiakkaiden yhdenvertaisuus sekä palvelujen saatavuus, jatkuvuus, turvallisuus ja laatu. Palvelunjärjestäjän omavalvontaan kuuluu valvoa oman palvelutuotannon lisäksi eri palveluntuottajien kanssa tekemiensä sopimusten noudattamista sekä ohjata ja valvoa yksityisiä palveluntuottajia ja näiden alihankkijoita jatkuvasti palveluja tuottaessa

Palveluntuottajan omavalvonta

Palveluntuottajan omavalvonnalla tarkoitetaan sosiaali- ja terveystalouden ennakoivaa, toiminnanaikaista ja jälkikäteistä laadun- ja riskienhallintaa, jolla osaltaan varmistetaan asiakas- ja potilasturvallisuuden toteutuminen. Omavalvonta määrittää muun muassa sen, miten organisaatio vastaa palvelujen jatkuvuudesta, turvallisuudesta ja laadusta. Omavalvonnan toimeenpano edellyttää suunnitelmallisia toimenpiteitä, jotta sen tavoitteet toteutuvat.

Palvelupiste

Palvelupisteellä tarkoitetaan tosiasiallista paikkaa, jossa palveluyksikköön rekisteröityjä palveluja tuotetaan. Palvelupiste sijaitsee yleensä jossakin tietyssä käyntiosoitteessa, mutta se voi olla myös virtuaalinen. Palveluyksiköllä on aina vähintään yksi palvelupiste.

Palveluyksikkö

Palveluyksiköllä tarkoitetaan julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista ja hallinnollisesti järjestettyä kokonaisuutta, jossa tuotetaan sosiaali- tai terveystalouden palveluja. Palveluyksikön määritelmä sisältää sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä ja soveltamisessa käytetyn, fyysiseen sijaintiin viittaavan toimintayksikön/toimipaikan käsitteen. Palveluja voidaan kuitenkin antaa myös asiakkaan tai potilaan kotona/tiloissa sekä myös virtuaalisesti (esimerkiksi puhelin- ja etäpalvelut).

Palveluyksikön vastuuhenkilö

Palveluntuottajan on nimettävä palveluyksikköön vastuuhenkilö tai eri palvelualoille vastuuhenkilöitä. Vastuuhenkilöiden on johdettava palvelutoimintaa. Heidän on myös valvottava, että palvelut täyttävät niille säädetyt edellytykset koko sen ajan, kun palveluja toteutetaan.

Poikkeama

Poikkeama on mikä tahansa suunnitellusta tai sovitusta poikkeava tapahtuma, joka voi johtaa vaaratapahtumaan. Se voi liittyä tuotteisiin, toimintatapoihin, -järjestelmiin tai -ympäristöön. Poikkeama voi johtua tekemisestä, tekemättä jättämisestä tai suojausten pettämisestä.

Potilasasiavastaava

Kun potilas kokee tulleen väärin kohdelluksi terveydenhuollon palvelussa, hän voi selvittää tilannettaan potilasasiavastaavan kanssa. Potilasasiavastaava neuvoo ja avustaa muistutusten teossa. Hän myös tiedottaa ja neuvoo potilaan oikeuksista ja asemasta sekä edistää muilla tavoin potilaan oikeuksien toteutumista.

Potilasasiavastaavan avun on oltava käytettävissä jokaisessa terveydenhuollon toimintayksikössä. Yksi potilasasiavastaava voi toimia useammassa yksikössä. Hyvinvointialue vastaa potilasasiavastaavatoiminnan järjestämisestä.

Potilastieto

Potilastietoja ovat kaikki terveydenhuollossa syntyneet tai vastaanotetut henkilötiedot, jotka merkitään potilasasiakirjoihin.

Potilasvahinko

Potilasvahinko on vakuutuskorvaukseen oikeuttava henkilövahinko, joka on aiheutunut lääketieteellisen tutkimuksen tai hoidon yhteydessä.

Potilasvahinkoilmoitus

Jos hoidossa on tapahtunut potilasvakuutuslain mukainen potilasvahinko tai potilas epäilee sitä, hänellä on oikeus tehdä potilasvahinkoilmoitus. Potilasvahingon korvausprosessi alkaa kirjallisen potilasvahinkoilmoituksen tekemisestä Potilasvakuutuskeskukselle.

Rajattu lääkevarasto

Sosiaalihuollon palveluasumisen yksiköt voivat ylläpitää yhteiskäyttöön tarkoitettuja rajattuja lääkevarastoja. Se on tarkoitettu käytettäväksi vain ennakoimattomissa ja äkillisissä lääkehoidon tarpeissa. Sen myötä esimerkiksi hoivakotien asiakkaita ei tarvitse siirtää terveydenhuollon päivystykseen öisin ja viikonloppuisin yksinomaan lääkkeen saamista varten. Yksityisen palveluntuottajan pitää hakea lupaa ennen rajatun lääkevaraston perustamista.

Rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjä on toimija, jonka käyttöä varten henkilörekisteri perustetaan ja jolla on oikeus määrätä henkilörekisterin käytöstä. Hän voi olla myös toimija, jonka tehtäväksi rekisterinpito on lailla säädetty. Henkilörekisterin pitäjä voi olla esimerkiksi yksi tai useampi henkilö, viranomainen, yhteisö, laitos tai säätiö.

Rekisterinpitäjä määrittelee yksin tai yhdessä toisten kanssa rekisteriin tallennettavien henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Riski

Riski on kielteisen seikan tai tapahtuman todennäköisyyden ja vaikutusten yhdistelmä. Riski ilmaistaan tavallisesti riskin lähteiden, mahdollisten tapahtumien, niiden seurausten ja niiden todennäköisyyden yhdistelmänä.

Riskienhallinta

Riskienhallinta on järjestelmällistä toimintaa, joka sisältää riskianalyysin sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen ja seurannan sekä korjaavat toimenpiteet. Riskienhallinnan keinoja ovat riskin välttäminen, siirtäminen ja pienentäminen jakamalla ja vahingontorjunnalla. Keinoihin voi kuulua myös riskin ottaminen.

Saavutettavuus

Ks. sanaston kohdat Sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuus ja Verkkosisältöjen ja asiakirjojen saavutettavuus.

Sosiaaliasiavastaava

Kun asiakas kokee tulleen väärin kohdelluksi sosiaalihuollon palvelussa, hän voi selvittää tilannettaan sosiaaliasiavastaavan kanssa. Sosiaaliasiavastaava edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien toteutumista.

Hän tiedottaa ja neuvoo asiakkaan oikeuksista ja asemasta sekä neuvoo muistutuksen laatimisessa. Hän myös raportoi asiakkaan aseman ja oikeuksien kehitymisestä vuosittain kunnanhallitukselle. Sosiaaliasiavastaava palvelee sekä julkisen että yksityisen sosiaalihuollon asiakkaita. Hyvinvointialue vastaa sosiaaliasiavastaavatoiminnan järjestämisestä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä säädettyssä laissa määritellään, että heihin kuuluvat seuraavat:

- laillistetut ammattihenkilöt, joilla on ammatinharjoittamisoikeus
- luvan saaneet ammattihenkilöt, joilla on ammatinharjoittamislupa
- nimikesuojatut ammattihenkilöt, jolla on oikeus käyttää asetuksella säädettyä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ammattinimikettä.

Laillistetun ammattihenkilön tehtävässä voi toimia vain kyseiseen ammattiin koulutettuhenkilö, kun taas nimikesuojatun ammattihenkilön tehtävässä voi toimia muukin henkilö, jonka pätevyyden työnantaja arvioi riittäväksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattioikeus

Valvira myöntää hakemuksen perusteella oikeuden harjoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattia. Tämä voidaan myöntää sekä Suomessa että ulkomailla koulutetuille ammattihenkilöille.

Henkilö merkitään sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin, kun hänelle on myönnetty sosiaali- tai terveydenhuollon ammattioikeus Suomeen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunjärjestäjä

Tällä viitataan palvelunantajaan, jolla on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu. Kullakin hyvinvointialueella on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu omalla alueellaan. Sama taho voi toimia sekä palvelunjärjestäjänä että –tuottajana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottaja

Tällä viitataan palvelunantajaan, joka saa aikaan sosiaalipalveluja, terveystalvetauja tai sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluja. Hän voi toteuttaa ne itse tai tilata ne alihankintana joltain muulta palvelujen toteuttajalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat voivat olla julkisia tai yksityisiä toimijoita. Ne voivat olla esimerkiksi yrityksiä, yhdistyksiä, osuuskuntia, säätiöitä ja yksityisiä elinkeinonharjoittajia. Sama taho voi toimia sekä palvelunjärjestäjänä että -tuottajana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomainen

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa valvovat Sosiaali- ja terveystalvetaalan lupa- ja valvontavirasto Valvira sekä aluehallintovirastot. Lääkealan valvontaviranomainen on Fimea.

Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisvalvonta

Viranomaisvalvonnan tehtävä on edistää lakisääteisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja omavalvonnan toteutumista. Sen tehtävä on myös puuttua tilanteeseen silloin, kun omavalvonta ei riitä.

Tavoitteena on varmistaa asiakas- ja potilasturvallisuus, palvelujen lainmukaisuus ja laatu sekä palvelujen käyttäjien perusoikeuksien, yhdenvertaisuuden ja oikeustalvetaan toteutuminen. Valvonnalla puututaan palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa ilmenneisiin lainvastaisiin epäkohtiin ja puutteisiin. Valvonnan tarkoituksena on, että toiminnassa havaitut puutteet ja epäkohdat korjataan.

Sosiaali- ja terveystalvetaan palvelujen saavutettavuus

Saavutettavuus on tila, jossa eri väestöryhmien yhdenvertainen pääsy sosiaali- ja terveystalvetaan palveluihin on turvattu ja eri väestöryhmit pystyvät hyödyntämään palveluja yhdenvertaisesti.

Sosiaali- ja terveystalvetaan palvelujen yhdenvertainen saavutettavuus koostuu fyysisestä, taloudellisesta, tiedollisesta, taidollisesta ja asenteellisesta saavutettavuudesta.

Saavutettavuuteen vaikuttavat muun muassa palvelujen etäisyys asiakkaan asuinpaikasta, asiakkaan mahdollisuudet liikkua, rakennetun ympäristön esteettömyys, asiakasmaksut, tiedon saanti, palvelujen kieli, mahdollisuus käyttää sähköisiä asiointikanavia ja digitaalisia palveluja. Saavutettavuuteen vaikuttaa myös luottamus sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöihin, avun saamiseen, asiointin turvallisuuteen ja yhdenvertaiseen kohteluun.

Soteri-rekisteri

Palveluntuottajarekisteri Soteri kokoaa yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatio- ja palvelutiedot sekä yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajien ja päiväkotien lupatiedot yhteen paikkaan.

Soteriin on koottu perustiedot yksityisistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajista, palveluista ja henkilöstöstä. Siellä on myös perustiedot yksityisistä varhaiskasvatuksen palveluntuottajista, päiväkodeista ja henkilöstöstä sekä tiedot lääkelain mukaisista rajatuista lääkevarastoista.

Syrjintä

Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan huonommin kuin toisia jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Kaikilla ihmisillä on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja syrjintä kielletään monissa kansallisissa laeissamme, yhdenvertaisuuslaissa ja rikoslaissa sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Tietosuoja

Tällä viitataan järjestelyihin, joilla pyritään varmistamaan henkilötietojen asianmukainen käsittely ja niiden yksityisyyden säilyminen. Henkilötietosuoja pyritään toteuttamaan muun muassa tietoturvalta.

Tietosuojavastaava

Tietosuojavastaava on erityisasiantuntija, jonka tehtävänä on toimia ensisijaisesti henkilörekisterin pitäjän tukena henkilötietosuojaan liittyvissä asioissa ja auttaa rekisterinpitäjää lakisääteisten velvoitteiden toteuttamisessa.

Tietosuojavastaavan tehtäviin kuuluvat myös asiantuntija-avun antaminen organisaation henkilöstölle ja johdolle henkilötietosuojaa koskevissa kysymyksissä. Tietosuojavastaavan tulee toimia organisaatiossa henkilötietojen käsittelyä valvovana tahona sekä yhdyssiteenä tietosuojaviranomaisiin.

Tietoturva

Tietoturva on yksi tietosuojan toteuttamisen keino. Sen tarkoitus on suojata tietoaineisto ja tietojärjestelmät. Tietoturva tarkoittaa muun muassa organisatorisia ja teknisiä toimenpiteitä, joilla varmistetaan tiedon luottamuksellisuus ja eheys, järjestelmien käytettävyys sekä rekisteröidyn oikeuksien toteutuminen.

Tietoturvasuunnitelma

Palveluntuottaja laatii tietoturvasuunnitelman, jossa hän huomioi toimitilojen ja toimintaympäristön tietosuojan sekä tietoturvan järjestämisen ja toteuttamisen. Tietoturvasuunnitelma pohjautuu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023, asiakastietolaki) 77 §:n 1 momentin 9 kohtaan.

Tietoturvasuunnitelman laatimisvelvoite koskee kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajia, apteekkeja sekä Kanta-välityspalveluiden tuottajia ja Kelaa.

Katso lisää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Määräys 3/2024 tietoturvasuunnitelmaan sisällytettävistä selvityksistä ja vaatimuksista.

Vaaratapahtuma

Vaaratapahtuma on asiakkaan tai potilaan turvallisuuden vaarantava tapahtuma. Vaaratapahtuma voi olla haittatapahtuma, joka aiheuttaa haittaa. Se voi olla myös läheltä piti -tilanne, joka olisi voinut aiheuttaa haittaa.

Vaaratilanne liittyen lääkinnälliseen laitteeseen on määritelty MD -asetuksessa laitteen ominaisuuksiin tai suorituskykyyn liittyväksi häiriöksi.

Vakava vaaratapahtuma

Vakavassa vaaratapahtumassa asiakkaalle tai potilaalle on aiheutunut tai olisi voinut aiheutua vakavaa tai huomattavaa pysyvää haittaa. Kyseessä voi olla myös tapahtuma, jossa asiakkaan tai potilaan henkeen tai turvallisuuteen kohdistuu vakava vaara. Vakava vaaratapahtuma voi olla myös tilanne, jossa uhka kohdistuu suureen joukkoon asiakkaita tai potilaita.

Vakavaksi haitaksi katsotaan tyypillisesti tilanne, joka on johtanut kuolemaan, uhannut henkeä, johtanut sairaalahoidon aloittamiseen tai jatkamiseen tai aiheuttanut pysyvän tai merkittävän vamman, toimintaesteisyyden tai -kyvyttömyyden.

Katso tarkemmin muun muassa vakavien vaaratapahtumien tutkinnasta, välittömistä korjaavista toimenpiteistä, tapahtumien analysoinnista ja niistä oppimisesta [STM:n julkaisusta Vakavien vaaratapahtumien tutkinta. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioille](#) (STM:n julkaisuja 2023:31).

Valmius

Valmius tarkoittaa sitä, että on varautunut poikkeuksellisiin olosuhteisiin, ja sitä, että on koulutuksen tai kokemuksen kautta kykenevä toimimaan jossain asiassa.

Valmiussuunnittelu

Valmiussuunnittelu tarkoittaa varautumisen suunnittelua, joka tapahtuu normaalioloissa. Valmiuslaki (1552/2011) 12 § velvoittaa viranomaiset tekemään valmiussuunnittelua. Tärkeä osa valmiussuunnittelua on valmiussuunnitelman teko.

Valmiussuunnitteluprosessissa selvitetään muun muassa häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutukset organisaation tehtäviin ja toimintaan. Siinä käy ilmi myös toiminnassa ja tehtävissä tapahtuvat muutokset, toiminnan jatkuvuuden turvaaminen ja toimenpiteet normaalioloihin palaamiseksi.

Verkkosisältöjen ja asiakirjojen saavutettavuus

Saavutettava verkkopalvelu on kaikkien ihmisten käytettävissä mahdollisimman helposti. Tämä tarkoittaa sitä, että verkkopalvelussa on helppoa navigoida ja että verkkosisällöt ovat ymmärrettävissä ja niihin pääsee käsiksi myös erilaisten avustavien teknologioiden avulla. Avustava teknologia tarkoittaa tietoteknisiä laitteita ja ohjelmia, jotka auttavat käyttäjää havaitsemaan sisältöjä ja käyttämään verkkopalvelua. Saavutettavan sisällön tuottamisessa otetaan huomioon erilaiset ihmiset ja varmistetaan se, että tietoa on annettu useammalle kuin yhdelle aistille.

Saavutettavuusvaatimukset koskevat myös asiakirjatiedostoja, kun ne julkaistaan verkkosivuilla. Eri tekstinkäsittely- ja esitysohjelmilla voidaan tehdä saavutettavia asiakirjatiedostoja.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Lähteet

- Aluehallintovirastojen verkkosivut
- Kanta.fi
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) ja sen esityöt
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)
- Opetushallituksen verkkosivut
- Potilasvakuutuskeskuksen verkkosivut
- Saavutettavuuskirjasto Celian tuottama ohjesivusto: saavutettavasti.fi
- Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalain soveltaminen: Ohje 262/2023
- Sosiaali- ja terveysministeriön asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022–2026; STM:n julkaisuja 2022:2
- Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut
- Suomisanakirja.fi
- Tartuntatautilaki 21.12.2016/1227
- TEPA-termipankki. Erikoisalojen sanastojen ja sanakirjojen kokoelma.
- THL:n verkkosivut
- Tietosuojavaltuutetun verkkosivut

- Vakavien vaaratapahtumien tutkinta: Opas sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:31
- Valviran verkkosivut
- Yhdenvertaisuus.fi